

جلد سوم

الگوی دینی تربیت کودک و نوجوان

آینه‌های دینی شیرازی

سرشناسه: حائری شیرازی، محمدصادق، ۱۳۱۵ - ۱۳۹۶. عنوان و نام پدیدآور:
 راه رشد (۳): الگوی دینی تربیت کودک و نوجوان/مؤلف محی‌الدین
 حائری شیرازی. مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در
 دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف. مشخصات ظاهری: ج ۴ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۱-۵۴۱-۵ وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا یادداشت:
 کتابنامه به صورت زیرنویس. عنوان دیگر: الگوی دینی و تربیت کودک
 و نوجوان. موضوع: تربیت خانوادگی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 *Islam -- Religious aspects -- Domestic education کودکان -- سرپرستی --
 جنبه‌های مذهبی-- اسلام موضوع: Child rearing -- Religious aspects--
 اسلام و آموزش و پرورش Islamic education شناسه افزوده: نهاد نمایندگی
 مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها. دفتر نشر معارف رده‌بندی کنگره:
 BP۲۵۴/۴ رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۶۴۴ شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۰۳۷۶۹

■ عنوان: راه رشد (۳): الگوی دینی تربیت کودک و نوجوان ■ مؤلف:
 آیت‌الله محی‌الدین حائری شیرازی رحمته‌الله علیه ■ تدوین: دفتر حفظ و نشر
 آثار آیت‌الله حائری شیرازی رحمته‌الله علیه ■ بازبینی و ویراستاری محتوایی:
 محسن عرفانیپور - علی بشیری - عبدالحمید جمشیدی - علی‌خادم‌الحسینی -
 مرادعلی شاکری‌نیا - محمد ندائی ■ ویراستاران: محسن خالقی -
 محسن قرایی - سفان‌الهی ■ صفحه‌آرا: محمدصادق صالحی
 ■ ناشر: دفتر نشر معارف (وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم
 رهبری در دانشگاه‌ها) ■ نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۲ ■ شمارگان: ۲۰۰۰ جلد
 ■ قیمت: ۱۳۵،۰۰۰ تومان ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۱-۵۴۱-۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
 جمهوری اسلامی ایران

@haerishirazi

شماره تماس دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله حائری شیرازی:
 ۹۱۹۵۱۹۴۶۷۶

دفتر نشر معارف قم، خیابان شهداء، کوچه ۲۳، شماره ۳، تلفن و فاکس: ۰۲۵۳۷۷۴۰۰۴

مدیریت پخش: موسسه پاتوق کتاب - ۰۲۵۳۱۰۷۷

مراکز پخش

- اراک: ۰۲۸-۳۲۳۲۹۰۸۶ ■ ارومیه: ۰۹۱۴-۳۴۷۷۸۲۳ ■ اصفهان: ۰۹۱۳-۸۰۳۵۰۹۸
- اهواز: ۰۶۱-۳۲۳۳۸۰۰۰ ■ بابل‌سبز: ۰۵۳۵۵-۳۵۰۱۱-۳۵۰۱۱ ■ بجنورد: ۰۵۸-۳۲۳۵۶۲۳۱
- بردسکن: ۰۵۱-۵۵۴۳۰۱۳۱ ■ بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷ ■ بیرجند: ۰۵۴-۳۳۴۵۸۵۱۲
- تربت حیدریه: ۰۵۱-۵۲۲۸۶۵۰۰ ■ تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ دهشد: ۰۹۲۱-۷۴۴۱۲۷
- رشت: ۰۱۳-۳۲۳۳۴۵۶۹ ■ زاهدان: ۰۵۴-۳۲۳۲۸۷۹ ■ زنجان: ۰۲۴-۳۲۳۳۶۴۲۵
- ساری: ۰۱۱-۳۲۳۳۵۰۲۰ ■ سبزوار: ۰۵۱-۴۴۲۲۴۰۰۴ ■ سمنان: ۰۲۳-۳۲۳۴۵۳۲۱۱
- شهرکرد: ۰۲۸-۳۲۳۳۵۰۰۴ ■ شیراز: ۰۷۱-۳۲۳۴۴۶۱۴ ■ قزوین: ۰۲۸-۳۲۳۴۰۰۷۶
- قم: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۰۰۳ ■ کازرون: ۰۹۱۷-۶۸۱۳۰۸۲ ■ کرمان: ۰۳۴-۳۲۳۳۱۴۶۶
- کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۳۳۸۴۱۱ ■ گرگان: ۰۱۷-۳۲۳۳۷۸۰ ■ مشهد: ۰۵۱-۳۲۳۵۷۹۶۳
- ملایر: ۰۸۱-۳۲۳۳۵۱۲۷۶ ■ مَهر: ۰۹۱۷-۰۶۱۷۴۶۲ ■ نیریز: ۰۷۱-۵۳۸۳۱۶۹۰
- یاسوج: ۰۷۴-۳۲۳۳۸۶۲۳ ■ یزد: ۰۳۵-۳۷۳۳۳۹۵۰

www.nashremaaref.ir + E-mail: info@nashremaaref.ir

@nashremaaref_Official

﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

[[خدا]] به هرکس که بخواهد حکمت می‌بخشد و به
هرکس حکمت داده شود، به یقین، خیری فراوان داده
شده است؛ و جز خردمندان، کسی پند نمی‌گیرد)

فهرست

مقدمه

۱۷

فصل ۲۶: فلسفه و روش تشویق

تشویق و تنبیه صحیح، دل رازنده می‌کند	۲۱
تشویق بیجا، مخرب تربیت	۲۲
دقت در تشویق بچه‌های پرتوقع	۲۳

فصل ۲۷: فلسفه و روش تنبیه

تنبیه، لطف خفی پدراست	۲۴
خشم هم برای تربیت لازم است	۲۵
نگه داشتن متربی بین خوف ورجا	۲۷
روش برخورد با فاسق	۲۹
تنبیه برای خنک شدن دل اثر تربیتی ندارد	۳۱
اجتناب از تنبیه نفسانی	۳۱
تأثیر تربیتی «غضب لله» توسط پدر	۳۲
قهر و محبت کردن، باید حساب شده و حکیمانه باشد	۳۴
تنبیه، دارواست نه غذا!	۳۵
تنبیه حساسیت زاو حساسیت زدا	۳۵
تنبیه به وسیله کم کردن شعله محبت	۳۷
تنبیه پوست کلفت کننده، غلط است	۳۹
تنبیه باکم و زیاد کردن محبت	۳۹
عواطف کودک، کلید تربیت است	۴۰
اشاره بهتر از تصریح است	۴۱
تفاوت مؤاخذة استخفافی و مؤاخذة مطالبه‌ای	۴۲
سرزنش زیاد، تربیتی ضد اسلامی	۴۲
قهر کردن بهترین راه تنبیه	۴۳

قهر؛ مسئله ای ضروری در تربیت اسلامی	۴۳
تفاوت تنبیه قهر کردن و کتک زدن	۴۳
تنبیه بدنی؛ آری یا خیر؟	۴۴
نصیحت در خفا و تنبیه در جمع	۴۶
لزوم حلالیت طلبی از کودک در صورت تنبیه نابجا	۴۶

فصل ۲۸: روش انتخاب تشویق و تنبیه

باید دید، کودک روی چه دنده ای است؟	۴۸
نسبت بین تشویق و تنبیه	۴۹
تفاوت تشویق و تنبیه انسانی و نفسانی	۴۹

فصل ۲۹: بازگیری از تشویق و تنبیه

خطر وابسته کردن متری به تشویق و تنبیه	۵۳
چگونگی بازگیری از تشویق و تنبیه	۵۳
در کودک، احساس وابستگی به تذکرا ایجاد نکنید	۵۵

فصل ۳۰: روش ها و ظرافت های نصیحت و امر و نهی

نصیحت با زبان نفس و عقل	۵۶
حبس نفس هنگام نصیحت و تذکر	۵۷
الزامات را ابتدا در ذهن کودک «معروف» کنید	۵۷
چرا نصیحت زیاد، کم فایده است	۵۸
آفت تذکرات زیاد	۵۸
تغافل نکردن، عملیات را به هم می زند!	۵۹
حفظ رودربایستی بین والدین و فرزند	۶۰
علت دستورات خودتان را به فرزند بگویید	۶۲
نصیحت در خفا نه علنی	۶۳
استفاده از فرصت های حساس و طلایی برای نصیحت کردن	۶۳
آدم های صریح و رک، در تربیت ناموفقند	۶۴
انسان مثل کمر بند ایمنی است	۶۵
عامل بودن، زمینه اثرگذاری نصیحت	۶۵
تذکره همراه با طعنه، روش فرعونی است	۶۶

مراء و جدل و کش دادن بحث، آفت تذکر دادن است	۶۷
تذکر غیر مستقیم	۶۷
گرفتن تلخی نصیحت با شیرینی نوازش	۶۷
شخصیت دادن به قلب کودک، مقدمه امر و نهی به او	۶۸
به کودک برای «عمل» فرصت بدهید	۶۸

فصل ۳۱: تربیت از طریق الگو و تقلید

الگو برداری از آموزش زبان در تربیت	۷۰
عمده تربیت، عملی است نه قولی	۷۰
تربیت مستقیم و غیر مستقیم	۷۱
والدین، الگوی عینی تأثیر و کارآمدی نماز باشند	۷۲
کودک، رفتار والدین را محصول دین آنها می بیند	۷۳
ترتیب دادن ملاقات فرزند با اولیاء خدا	۷۳

فصل ۳۲: نقش بازی در تربیت

بازی با کودک همراه با حفظ مرز نسبت به او	۷۶
اذیت کردن برای کودک طبیعی است	۷۷
بازیگوشی، حَقّ بچه است نه نشانه بی تربیتی او	۷۸
بازی های شیطانی!	۷۸
بازی بچه ها را به خاطر منافع خودتان محدود نکنید	۷۹
پدر و مادر همبازی فرزند شوند	۷۹
بازی، ابزاری مناسب برای رفیق شدن با فرزند	۸۰
بازی، پدر را کوچک نمی کند	۸۰
آثار سوء ممانعت از بازیگوشی بچه	۸۲

فصل ۳۳: نقش قصه و شعر و تمثیل در تربیت

قصه، ابزار نفوذ بدون مانع به درون کودک	۸۳
تغذیه روح و واعظ درونی کودک از طریق قصه	۸۴
علت اهمیت داستان ها و حکایات	۸۸
قصه، وسیله ای برای احیاء موسای درون و اخراج فرعون درون	۹۱
داستان ها و حکایات، از مهمترین ابزارهای مصونیت بخشی فرهنگی به فرزندان	۹۲

استفاده تربیتی یهود از قصه	۹۵
ویژگی قصه های خوب	۹۶
نفوذ شرک در داستان ها و قصه های کودکانه	۹۶
چرایی استفاده قرآن از قصه	۹۸
نقش قصه های قرآن در مصونیت کودک از امور باطل	۹۸
انتقال نظام ارزشی در قالب داستان های انبیاء	۹۹
استخراج سنجه های اخلاقی از داستان ها و آموزش آن به کودک	۹۹
قصه باعث دسترسی پذیری ملاک های رفتار می شود	۱۰۰
استفاده از داستان های قرآنی جهت تجسم خیر و شر برای کودک	۱۰۰
درونی سازی شخصیت های قرآنی و ملاک قراردادن آنها	۱۰۱
لزوم عادت دادن ذائقه کودک با «قصه های قرآنی» و «روایات اهل بیت <small>علیهم السلام</small> »	۱۰۲
ضرورت مطالعه مکرر قصه های انبیاء <small>علیهم السلام</small> و تأمل درباره آن	۱۰۲
شرط تأثیر بیشتر قصه در کودک	۱۰۳
قصه را با جزئیات و آب و تاب تعریف کنید	۱۰۳
استفاده از نقاط حساس قصه برای نصیحت	۱۰۴
شیوه تعریف کردن قصه موسی <small>علیه السلام</small> و فرعون	۱۰۴
ترغیب غیر مستقیم فرزند به مطالعه رمان های زندگی شهدا	۱۰۹
ضرر قصه های صرفاً تخیلی	۱۱۰
درباره قصه سنگول و منگول	۱۱۰
سعدی؛ یک انسان شناس کاربردی	۱۱۱
اشعار سعدی، راهنمای زندگی و مانع فساد و تباهی	۱۱۲
انس فرزندان با سعدی؛ زمینه های مصونیت در مقابل تهاجم فرهنگی	۱۱۲
بچه ها را با سعدی انس بدهید	۱۱۳
اشعار سعدی را به محاورات روزمره بیاورید	۱۱۳
گلستان و کلیله، کتاب هایی مفید برای آشنایی کودک با «انسان»	۱۱۴
علاقه مند کردن کودک به امام زمان <small>عجل الله تعالی فرجه</small> از راه نقل کرامات و حکایات ایشان	۱۱۴
تبیین معارف دین در قالب تمثیل های عینی	۱۱۵

فصل ۳۴: کودک و پرورش از طریق کار

بهترین روش برای ارزشمند کردن کار در نظر کودک	۱۱۶
کار، اخلاق بچه را اصلاح می کند	۱۱۸

کار، فرزند را صرفه جو بارمی آورد	۱۱۹
بیکاری، عامل کم شدن احساس مسئولیت در فرزند	۱۲۰
فراغت و بیکاری، زمینه ساز ناهنجاری ها	۱۲۲
بیکاری موجب تنفر انسان از خویش	۱۲۲
فرهنگ غلط تمایل به کار سبک	۱۲۲
تأثیر کاربرد شخصیت کودک و روش اهل کار کردن متربی	۱۲۳
لذت نان در آوردن و خرج کردن با دسترنج خود؛ عامل احساس کرامت فرزند	۱۲۶
دوره کودکی، فرصتی طلایی برای کاری بار آوردن فرزند	۱۲۷
الگوی خداوند دریپاده سازی میزان کار دادن به بچه ها	۱۲۹
ترغیب فرزندان به انجام کار تولیدی	۱۲۹
ایجاد رابطه منطقی بین تولید و مصرف	۱۳۰
خرید خدمات و محصولات از فرزندان!	۱۳۲
راه متفکر کردن کودک از کارهای لغو	۱۳۲
از بچه ها کار بکشید اما با تکریم و احترام	۱۳۳
نازش را بکش و کار بکش!	۱۳۳
مزیت «کار» بر «ورزش»	۱۳۳

فصل ۳۵: نشاط و تفریح

تفریح مستحب نیست؛ واجب است!	۱۳۵
تفریح از محکومات زندگی است	۱۳۶
کوتهای در تفریح مایه ضرربه دنیا و آخرت	۱۳۶
کم توجهی به تفریح؛ عامل فاصله گرفتن نسل جدید از نسل قبلی	۱۳۷
عیب ما این است که کم تفریح می رویم!	۱۳۸
ترویج تفریحات حلال، راه برون رفت از تفریحات حرام	۱۳۸
همه امور حلال را برای خانواده آزاد بگذارید	۱۳۹
اگر زیاده خواهی کردید، کم بدست می آورید!	۱۴۰
برنامه ریزی برای تفریح باید متناسب با سلیقه خانواده باشد	۱۴۰
تفریح برای خانم ها واجب تراست	۱۴۱
افراد دارای شغل یا عبادات سنگین تفریح عمیق تری لازم دارند	۱۴۱
جشن ها را با نشاط برگزار کنید	۱۴۲
فقیر هم باید تفریح داشته باشد	۱۴۳

با پینگ پنگ می‌توانید نماز خوانش کنید	۱۴۳
رعایت مرزها و حدود الهی در تفریح	۱۴۳
فصل ۳۶: عوامل معنوی تربیت	
حفظ حرمت پدر و مادر و تأثیر آن در تربیت اولاد	۱۴۵
تأثیر وضعی محبت به پدر و مادر در تربیت فرزند	۱۴۶
تربیت فرزند در شرایط غیبت طولانی پدر از خانه	۱۴۶
تأثیر معنوی خطورات قلبی و حدیث نفس والدین در کودک	۱۴۶
تُرَبُّت و تَرَبِّیت	۱۴۷
الهامات الهی به کودک	۱۴۷
تأثیر دعای ارباب رجوع در عاقبت به خیری فرزندان شما	۱۴۸
تأثیر اعمال والدین در تربیت فرزندان و نسل‌های بعد از آنان	۱۵۰
تأثیر وضعی تقوای والدین در فرزندان و نسل‌های آینده	۱۵۰
تأثیر اشک مادر برای اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small> در هنگام شیردادن به کودک	۱۵۲
فصل ۳۷: تغذیه و تربیت	
تأثیر با وضو شیردادن به بچه	۱۵۳
اقتضای تربیتی نان حلال و حرام	۱۵۳
تأثیر لقمه حلال برگزایش کودک به معنویات	۱۵۴
تأثیر لقمه حلال در تنفر کودک از مطالب انحرافی	۱۵۵
تغذیه کودک با لقمه شبهه‌ناک، مصداق ناشکری است	۱۵۵
نان حلال و عشق به شهادت	۱۵۵
نان حلال ولو کم باشد، به بچه جوهر می‌دهد	۱۵۶
تمام رشوه‌ها از دماغت بیرون کشیده می‌شود!	۱۵۷
تأثیر شیوه غذا خوردن در کودکی بر منش انسان در بزرگسالی	۱۵۷
فصل ۳۸: نقش وراثت و ژنتیک در تربیت	
وراثت جزء مافی الشریط است	۱۵۹
مقداری از شجاعت و استعداد وابسته به ژن افراد هست	۱۵۹
از دواج هدفمند جهت تقویت اسلام	۱۶۰

فصل ۳۹: نقش حکومت در تربیت

- ۱۶۱ ریشه پویایی و عدم پویایی مردم در جوامع مختلف
۱۶۳ تأثیر فضای حاکم در محیط بر شخصیت
۱۶۴ ریشه تهاجم فرهنگی در سال ها حکومت استبدادی
۱۶۵ در نظام شاهنشاهی، همه شاه خواهند شد!

فصل ۴۰: نقش اجتماع در تربیت

- ۱۶۶ تربیت در جمع مؤمنین؛ راهکار حل شدن خودیت کودک
۱۶۷ اهمیت ارتباطات اجتماعی در رشد و تربیت

فصل ۴۱: نقش فامیل و اقوام و آشنایان در تربیت

- ۱۶۸ تبعات ارتباط محدود کودک با بستگان
۱۶۹ بدبین کردن کودک به فامیل منجر به بدبینی به دین می شود
۱۷۱ ثمره حفظ خوش بینی کودک به بستگان برای روزمبادا

فصل ۴۲: نقش گروه های دوستی در تربیت

- ۱۷۴ دوست، درичه ورود کودک به اجتماع
۱۷۵ نقش مکمل «آموزش» و «ارتباطات اجتماعی» در تربیت کودک
۱۷۸ قاطعیت در گسستن دوستی های مخرب
۱۸۰ ممانعت از رابطه با دوستان ضد انقلاب

فصل ۴۳: رسانه، فضای مجازی و تربیت

- ۱۸۱ رسانه، مهمترین عامل تربیت در عصر کنونی
۱۸۱ تلویزیون؛ اساسی ترین نقطه برای کار فرهنگی
۱۸۱ اجتناب از مواجهه کودک با موسیقی های مخرب
۱۸۲ توجه به دلالت های فرهنگی برنامه های کودک
۱۸۳ نشانه سراب بودن یک مشغولیت، چیست؟
۱۸۴ رسانه زدگی و دوری از واقعیات جامعه
۱۸۴ جاذبه بازی های کامپیوتری و خطر اعتیاد به آنها
۱۸۵ خطر بازی های رایانه ای، تشکیک در اراده و توانایی خود است
۱۸۶ بازی های رایانه ای و سلب مالکیت از خود!
۱۸۶ راه مبارزه با آسیب های فضای مجازی، تسهیل دسترسی به امور واقعی و طبیعی است

فصل ۴۴: مسجد و تربیت

از اجتماعات مؤمنین جدا نشوید	۱۸۸
احساس اکثریت کردن، ثمره حضور در مسجد	۱۸۸
استفاده از کارگروهی در تربیت	۱۸۹
توصیه ای به روحانیون نسبت به برخورد با نوجوانان مسجدی	۱۹۰
خرید تنقلات برای بچه های مسجدی	۱۹۰
لزوم توجه به تداعی های مرتبط با مسجد	۱۹۰
اهمیت برگزاری اردو برای کودکان	۱۹۱
توجه به آزادی متربی در برنامه ریزی های تربیتی و فرهنگی	۱۹۱

فصل ۴۵: تربیت در محیط مدرسه

کتاب های درسی	۱۹۳
کتاب درسی مدرسه باید رنگ و بوی توحید داشته باشد	۱۹۳
آموزش مصادیق شرک، از اسرار تربیت است	۱۹۵
آموزه های غیرتوحیدی در کتاب های درسی و لزوم تأسیس مهدکودک های اسلامی	۱۹۶
جای خالی توصیف بهشت و جهنم در کتب درسی	۱۹۷
روایت تاریخ بر اساس حق و باطل، نه زورمند و ضعیف	۱۹۷
گزینش معلم و مربی	۱۹۸
لزوم سخت گیری در گزینش معلمان	۱۹۸
ضرورت استفاده از آموزگار همجنس در مدارس	۱۹۸
کلاس های ابتدایی، جایگاه بهترین و با تجربه ترین معلمان باشد	۱۹۸
چگونه سیستم تربیتی اشتباهمان را اصلاح کنیم؟	۲۰۰
ارتباط اولیاء و مربیان	۲۰۲
اهمیت ارتباط اولیاء و مربیان در مدرسه	۲۰۲
اهمیت انجمن اولیاء و مربیان	۲۰۲
هماهنگی بین معلمان و والدین	۲۰۳
سپردن امور تربیتی مدرسه به دانش آموزان	۲۰۳
کار تربیتی در محیط مدرسه	۲۰۴
راه مقابله با دزدی و تقلب در مدرسه	۲۰۴
دعواندیده!	۲۰۵

نمونه‌ای از فعال کردن مدیریت درونی در دانش‌آموزان	۲۰۶
توجه به نظافت نمازخانه مدارس	۲۰۷
مشارکت دادن دانش‌آموزان در نظافت و امور خدماتی مدرسه	۲۰۷
تعامل معلم و شاگردان	۲۰۸
نقش تربیتی متفاوت آموزگار در سالهای مختلف مدرسه	۲۰۸
نکته مهم تربیتی در ارتباط با استعداد های درخشان	۲۰۹
تأثیر گذاری ویژه معلمان ریاضی در تربیت دینی	۲۱۰
نقش ویژه معلمان دروس مهم در تربیت دینی دانش‌آموزان	۲۱۰
دروغ گفتن، قبیح تر از درس نخواندن است	۲۱۱
شیوه تعامل با دانش‌آموزان اهل سنت	۲۱۱
آموزش دادن اهمیت کار و تولید به دانش‌آموزان	۲۱۱
کارآمدی روش داستان‌گویی در کلاس به جای تشویق و تنبیه	۲۱۲
آموزش به روش «دوایی و غذایی»	۲۱۳
روش برخورد با دانش‌آموزان بی‌انضباط	۲۱۵
نظرسنجی از خود کلاس برای نحوه برخورد با دانش‌آموزان بی‌انضباط	۲۱۵
چوبکاری	۲۱۶
حکایت سعدی درباره دو شیوه برخورد با دانش‌آموزان	۲۱۶
فصل ۴۶: نقش طبیعت در تربیت	
داشتن باغ، چه کمکی به تربیت می‌کند؟	۲۲۰
فصل ۴۷: الگوهای تربیتی در خلقت	
درس گرفتن از روش تربیتی حیوانات	۲۲۲
اعتماد به غریزه تربیتی نهادینه شده در والدین	۲۲۳
فصل ۴۸: تربیت بدنی	
اهمیت کارمربی‌های تربیت بدنی	۲۲۴
بچه‌ها را ورزش‌دیده و نیرومند باریابورید	۲۲۴
دو اصل مهم در تربیت بدنی: غذای کم، کار زیاد	۲۲۵
حد و مرز اهمیت دادن به ورزش کودک	۲۲۵
توصیه‌ای به مربیان شنا	۲۲۵

فصل ۴۹: تربیت جنسی

ممنوعیت انجام امور جنسی در معرض کودکان	۲۲۸
سن جدا کردن اتاق خواهر و برادر	۲۲۸
لزوم آموزش مسائل جنسی و احکام آنها به فرزندان	۲۲۹
تربیت جنسی، غیرمستقیم و همراه با حفظ حریم باشد	۲۲۹
حساسیت نسبت به دسترسی کودکان به تصاویر جنسی	۲۲۹
درمان ریشه‌ای عادت به استمناء	۲۳۱

فصل ۵۰: تربیت سیاسی

بیان مداوم مشکلات، عامل بدبینی کودک به نظام اسلامی	۲۳۲
یهود، الگویی از تربیت سیاسی کودکان	۲۳۳
صرف وقت برای ارائه تحلیل سیاسی به خانواده	۲۳۵
تبیین ضرورت تبعیت از ولایت فقیه برای کودک	۲۳۶
انتقال فرهنگ از طریق راهپیمایی‌ها	۲۳۷
تربیت سیاسی فرزند در نماز جمعه	۲۳۷
کودکان را ضد استعمار باریابورید	۲۳۸

فصل ۵۱: تربیت اقتصادی

تأثیر تربیت اقتصادی کودک در سرنوشت اقتصادی جامعه	۲۳۹
نه جیب خالی برای بچه خوب است نه پول مفت	۲۳۹
لزوم طراحی الگوی معیشتی برای استقلال اقتصادی نوجوانان	۲۴۰

فصل ۵۲: هدایت شغلی فرزند

ترغیب فرزندان به طلبه شدن	۲۴۱
اگر فرزندان می‌خواهد طلبه شود، سجدۀ شکر کن	۲۴۱

فصل ۵۳: تربیت تحصیلی و آموزشی

حفظ انرژی و انگیزهٔ محصلین برای ادامهٔ تحصیل و پژوهش	۲۴۴
در سال‌های ابتدای تحصیل به بچه فشار نیاورید	۲۴۴
توجه به تحصیل و درس کودکان	۲۴۵

واسپاری بخشی از تدریس به خود دانش آموزان و دانشجویان	۲۴۶
ضرورت وجود مدارس تیزهوشان	۲۴۶
تشویق به تحصیل از طریق معرفی الگوها	۲۴۶
خود محصلین به خودشان نمره بدهند	۲۴۷
نظام آموزشی شایسته سالار در حوزه علمیه	۲۴۸
اقتباس از یادگیری طبیعی کودک برای آموزش زبان	۲۴۹
آموزش به نحو مشارکتی و تعاملی	۲۴۹
«مکتوب کردن» و «توجه به فواید» دو عامل تثبیت حفظ	۲۴۹
حافظه، هوشمند است!	۲۵۰

فصل ۵۴: مسائل خانواده‌های شهیدا

استعداد بالقوه فرزندان شهداء	۲۵۱
فرزندان شهید را به خداوند خوش بین کنید	۲۵۱
ضرورت وجود افرادی دارای قاطعیت در زندگی فرزند شهید	۲۵۳
فهرست منابع	۲۵۴

مقدمه

تربیت، یکی از مهم‌ترین و بلکه پراهمیت‌ترین امور زندگی بشر است. تربیت، محصول و ثمره زندگی دنیایی، و هدف از خلقت ماست که به معنای عام آن، نقش و وظیفه‌ای همگانی است. انسان در دوره‌های مختلف زندگی، هم در نقش مربی قرار دارد و هم در نقش متربی. به این معنا که انسان، نه صرفاً در مقام رفتار با فرزندش، بلکه در مقام رفتار با اطرافیان، دوستان، جامعه و حتی در مقام رفتار با «خودش»، دائماً مشغول کار تربیتی است! هر بازخورد و هر گنشی از انسان در برابر محیط و انسان‌های پیرامونش، نوعی اثر تربیتی برای خود و آنها در پی دارد. بدین جهت، مقوله تربیت را می‌توان یک مقوله و نقش «همگانی» و «همیشگی» برای بشر به حساب آورد.

از دیرباز، بسیاری از متفکرین و اندیشمندان، در این باب سخن گفته و قلم رانده‌اند. در قرون اخیر نیز یکی از مهم‌ترین ساحت‌های ورود علوم انسانی در غرب، ساحت تربیت و رشد بوده است. مکاتب مختلف روان‌شناسی، اخلاق، فلسفه اخلاق، علوم تربیتی و ... هر کدام گوشه‌ای از بار تبیین مفهومی تربیت و روش‌های آن و ایجاد نظام‌واره‌های تربیتی را در قرون اخیر بر عهده داشته‌اند که متأسفانه به خاطر آبشخورهای الحادی و مادی این نظامات تربیتی، همیشه آمیزه‌ای از مطالب صحیح و سقیم، و مفید و مسموم بوده‌اند و لذا کمکی به رشد حقیقی انسان نکرده‌اند.

در سنت اسلامی نیز، مباحث تربیتی نوعاً در قالب علم اخلاق و عرفان مورد بررسی قرار گرفته است و مباحث تربیتی خاص کودکان، متربیان و محصلین، کمتر مورد توجه جدی و نظام‌مند قرار داشته است و این خود، خلأی جدی برای علاقه‌مندان به تربیت دینی بوده است.

عالم متفکر و حکیم، مرحوم آیت الله حائری شیرازی رحمته الله علیه از معدود عالمانی هستند که با بهره‌گیری از تفکر عمیق در آیات و روایات، ورودی تخصصی و اجتهادی در حوزه تربیت داشته‌اند و دُرر گران‌بهایی را از منابع اسلامی صید نموده و در قریب به نیم قرن فعالیت علمی و تبلیغی خویش، عرضه نموده‌اند. خود ایشان در توصیفی از اهتمام خویش به حوزه تربیت می‌فرمایند:

«رشته اصلی من، تربیت است ... خداوند تعالی به من عنایتی کرده که چیزهایی در مسائل تربیتی به نظر می‌رسد».

مقام معظم رهبری (مدّ ظله العالی) نیز در پیام تسلیتی که به مناسبت رحلت ایشان صادر فرمودند، بر این نکته صحّه گذاشته و دو بار، بر شأن تربیتی مرحوم استاد رحمته الله علیه تأکید فرموده‌اند:

«ایشان از جمله عالمان دینی برجسته و موفق بودند که عمر با برکت را یکسره در خدمت تربیت نفوس و تعالی بخشیدن به روح و دل و فکر و عمل مخاطبان خود قرار دادند... این روحانی با اخلاص و اهل معرفت و سلوک، همواره نقشی اثرگذار در ترویج معارف اسلامی و قرآنی و انقلابی داشته و به پرورش نفوس پرداخته است.»^۱

آنچه پیش روی شماست، کتاب «راه رشد» یعنی جامع‌ترین اثر تربیتی منتشر شده از مرحوم آیت الله حائری شیرازی رحمته الله علیه است که پس از چند سال تلاش توسط جمعی از پژوهشگران، به ساحت اهل اندیشه تقدیم می‌شود. این اثر بدیع و جامع، یکی از مصادیق تولید علم در حوزه علوم انسانی و علوم تربیتی به حساب می‌آید.

در ارتباط با این کتاب، چند نکته قابل ذکر است:

۱. این اثر، محصول فیش برداری از متن مکتوب چندین هزار از جلسات عمومی و تخصصی مرحوم استاد رحمته الله علیه بوده است که در قالب یک ساختار موضوعی متناسب، به صورت کتاب حاضر تدوین شده است.

1. <https://khl.ink/f/38503>

۲. سبک و سیاق تدوین این کتاب، بصورت یک اثر علمی و درسنامه‌ای نبوده است و هدف نیز این نبوده که یک اثر خشک و صرفاً علمی از مرحوم استاد رحمته الله علیه عرضه شود. به همین جهت، مکرراً در این کتاب، خاطرات، داستان‌ها، مخاطب‌ها و موعظه‌های استاد نیز آورده شده است!

سَرش این است که این کتاب، هم یک اثر «تعلیمی» است و هم یک اثر «تربیتی». هم به دنبال «انتقال» آموزه‌های تربیتی است و هم به دنبال «تأثیرگذاری» تربیتی. لازمه این هدف این است که کتاب، از زبان خشک علمی، کمی فاصله بگیرد و زبان تربیتی و هدایتگر داشته باشد. به عنوان مثال، وقتی مرحوم استاد رحمته الله علیه از اهمیت ویژه مقوله «صبر و حوصله مربی» در تربیت سخن می‌گویند، هدف کتاب، صرفاً انتقال و تعلیم این مفهوم به مخاطب نیست، بلکه درصدد است که این ویژگی، با بیان شیرین و حکیمانه و اثرگذار استاد، هم در «ذهن» و هم بر «قلب» مخاطب نوشته شود و او را به صورت‌تر شدن ترغیب کند.

۳. عناوین و تیتروهای مطالب، با دقت خاصی انتخاب شده است. شاید بتوان گفت فقط مطالعه تیتروهای مطالب، می‌تواند خلاصه خوبی از کلیت مطالب کتاب را به مخاطب ارائه نماید. از این رواز خوانندگان گرامی تقاضا داریم که به تیترو مطالب، دقت و عنایت بیشتری داشته باشند.

۴. در نظر اولیه، به نظر می‌رسد مضمون برخی از مطالب کتاب در فصول مختلف تکرار شده است. به عنوان مثال، داستان حدیث کساء چندین بار در جای جای کتاب آورده شده است. اما در واقع، مطابق دأب و روش مرحوم استاد که مسائل را از زوایای متعددی بررسی می‌کردند، نقل این حکایات تکراری نیز به خاطر زوایای مختلفی است که ایشان در هر بار ورود به آن بحث، به آنها پرداخته‌اند.

۵. همچنانکه که ذکر شد، تربیت به معنای عام آن، مختص به رابطه بین فرزند و والدین نیست؛ بلکه انسان در بسیاری از کنش‌های زندگی، مشغول «تربیت شدن» و «تربیت کردن» است. به همین جهت، مخاطب این کتاب

نیز فقط کسانی نیستند که فرزند دارند یا مشغول کار تربیتی به معنای خاص آن هستند، بلکه تمام اقشار می‌توانند مخاطب این کتاب قرار بگیرند. هرکسی که به دنبال قواعد کار تربیتی است و می‌خواهد بر روی «خودش» یا «دیگران»، کار تربیتی کند، مخاطب این کتاب خواهد بود؛ چه یک دانش آموز دبیرستانی، چه یک پدر یا مادر، چه مدیر یک مدرسه یا استاد دانشگاه یا متخصص علوم تربیتی، همگی می‌توانند بهره‌ها و درّهای گرانبهایی از این کتاب، صید کنند. انبوهی از نکات ریز اخلاقی و انسان‌شناسانه در لابلای مباحث وجود دارد که برای هر فردی قابل استفاده است.

۶. مجموعه کامل آثار تربیتی مرحوم استاد رحمته‌الله علیه شامل ۴ عنوان کتاب «راه رشد»، «مربی و تربیت»، «تعلق» و «تفکر» است. اگر کسی مایل به اطلاع تفصیلی و جامع از آراء و انظار تربیتی معظم‌له است، لازم است به هر چهار کتاب مراجعه داشته باشد.

۷. امور پژوهشی، اجرایی و تدوین این اثر، توسط دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله حائری شیرازی در قم انجام شده است.

در پایان از همه کسانی که در پدید آمدن این مجموعه نقش ایفا کردند اعم از فیش‌برداران، ویراستاران، تدوینگران و ... قدردانی نموده و توفیقات روزافزون آن‌ها را از خداوند متعال، مسئلت داریم.

بنیاد علوم انسانی اسلامی آیت الله حائری شیرازی رحمته‌الله علیه

رمضان المبارک ۱۴۴۴

فروردین ۱۴۰۲